

УДК: 339.166.5

Код JEL: O 34

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

В. Г. Семенова, к. е. н., доцент

Одеський національний економічний університет, м. Одеса, Україна

Анотація. *Стаття присвячена дослідженню зарубіжного досвіду формування інтелектуальної власності в сучасних умовах господарювання. Предмет дослідження – сучасні теоретичні та практичні проблеми формування інтелектуальної власності підприємств.*

Метою статті є вивчення особливостей формування інтелектуальної власності та форм державної підтримки цих процесів в економічно та технологічно розвинених країнах. Методи дослідження. Теоретико-методологічну базу дослідження складають фундаментальні положення економічної теорії та практики, а також загальнонаукові та спеціальні методи пізнання економічної дійсності. Основні методи, які були використані:

- структурно-логічний (при побудові логіки та структури роботи);*
- загальнофілософський (для логічного викладення власних думок та поглядів);*
- порівняльний (під час розгляду різних поглядів науковців та аналізу підходів);*
- метод деталізації та синтезу (для вивчення предмету та взаємозв'язку його складових частин).*

Результати роботи. Досліджено особливості діяльності Всесвітньої організації інтелектуальної власності; визначено основні напрямки розвитку країн економічних лідерів у сфері інтелектуальної власності; розглянуто основні причини активізації процесів формування інтелектуальної власності у світовому економічному просторі; проведено аналіз напрямків державного регулювання сфери інтелектуальної власності в країнах-лідерах.

Сфера застосування результатів роботи. Наукові результати та

розробки автора мають не тільки теоретичне, а й прикладне значення для вирішення конкретних практичних проблем формування інтелектуальної власності на підприємствах в Україні та державної підтримки цих процесів.

Висновки. Формування та використання інтелектуальної власності є важливим напрямком ефективної діяльності сучасного підприємства. Та сьогодні, на жаль, на вітчизняних підприємствах практично відсутня результативна інноваційна діяльність, спрямована, у тому числі, на формування інтелектуальної власності. Для її активізації необхідна суттєва державна підтримка зазначених процесів, заснована на використанні зарубіжного досвіду сприяння розвитку інтелектуальної власності у економічно та технологічно розвинених країнах.

Ключові слова: інтелектуальна власність, інноваційна діяльність, державне регулювання, зарубіжний досвід, ефективність діяльності.

FOREIGN EXPERIENCE FORMATION OF INTELLECTUAL PROPERTY

Valentina Semenova, PhD economics

Odessa national economic university, Odessa

Abstract. *The article investigates the formation of experience of foreign intellectual property in the contemporary economy. Subject of research - modern theoretical and practical problems of formation of intellectual property companies.*

The article is to study the features of formation of intellectual property and forms of state support to these processes in economically and technologically advanced countries. Methods. Theoretical and methodological basis of research constitute fundamental assumptions of economic theory and practice, and general scientific and special methods of knowledge of economic reality. The main methods have been used:

- structural logic (logic and the construction of structures);*
- general philosophical (for logical presentation of his own thoughts and beliefs);*
- comparative (when considering different views of scholars and analysis approaches);*

• *method of detail and synthesis (to study the subject and the relationship of its components).*

The results. The features of the World Intellectual Property Organization; The main directions of development of the economic leaders in the field of intellectual property; the main reasons are forming intellectual property in the world economy; analysis directions of state regulation of intellectual property in the leading countries.

Scope of the work. Scientific results and design of the author are not only theoretical but also practical significance to solve specific practical problems of formation of intellectual property in enterprises in Ukraine and the government support these processes.

Conclusions. The formation and use of intellectual property is an important area of efficient modern enterprise. And today, unfortunately, domestic enterprises virtually no productive innovation aimed, in particular, the formation of intellectual property. For its activation required substantial government support these processes, based on the use of international experience to promote intellectual property in an economically and technologically advanced countries.

Key words: *intellectual property, innovation, regulation, international experience, efficiency.*

Постановка проблеми. Світовий досвід показує важливість активізації інноваційної діяльності підприємств для підвищення ефективності їх функціонування та зростання актуальності формування інтелектуальної власності як важливого чинника підвищення конкурентоспроможності. Однак успішність цих процесів напряду пов'язана з існуванням відповідної державної підтримки сфери інтелектуальної власності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням сутності та особливостям формування інтелектуальної власності присвятили свої праці багато зарубіжних та вітчизняних вчених, зокрема В. М. Коен, Б. Хіросакі, Вільям М. Ландес, Патрік Х. Салліван, М. В. Вачевський, О. В. Кендюхов, О. В. Манжура, Л. Федулова, та інші [1 - 8].

Економіко-правові аспекти формування інтелектуальної власності висвітлені у наукових працях М. Ковалева, О. Морозова, В. Мунтіяна, В. Рача, Т. Салфетник, В.П. Семиноженка [9 - 14].

Невирішені складові загальної проблеми. Незважаючи на наявність досліджень щодо сутності і значення інтелектуальної власності в діяльності підприємств на сьогодні недостатньо досліджено зарубіжний досвід формування інтелектуальної власності підприємств.

Формулювання цілей статті. Метою статті є вивчення особливостей формування інтелектуальної власності та форм державної підтримки цих процесів в економічно та технологічно розвинених країнах. Поставлена мета зумовила необхідність вирішення наступних завдань:

- дослідження особливостей діяльності Всесвітньої організації інтелектуальної власності;
- визначення основних напрямків розвитку країн економічних лідерів у сфері інтелектуальної власності;
- розгляд основних причин активізації процесів формування інтелектуальної власності у світовому економічному просторі;
- аналіз напрямків державного регулювання сфери інтелектуальної власності в країнах-лідерах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Україна з 1970 року приймає безпосередню участь у діяльності Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ). У 1992 році уряд незалежної української держави підтвердив правомірність основних міжнародних угод у сфері інтелектуальної власності та перспективи співробітництва з ВОІВ. Вітчизняні фахівці приймають активну участь у діяльності профільних комітетів і робочих груп ВОІВ і є учасницею більшості міжнародних договорів у сфері інтелектуальної власності під егідою ВОІВ [15]. Однією з важливих сфер діяльності ВОІВ є надання правової та технічної допомоги різним країнам з метою сприяння розвитку інтелектуальної власності. Постійна програма ВОІВ по співробітництву передбачає надання допомоги країнам, що розвиваються за наступними напрямками:

- 1) навчання державних службовців та представників приватного сектору, таких як юристи і повірені у сфері інтелектуальної власності;
- 2) надання юридичної допомоги та консультації в складанні проектів нових і перегляді існуючих законодавчих актів у галузі промислової власності;
- 3) створення та зміцнення відомств і організацій промислової власності;
- 4) надання допомоги у розвитку раціоналізаторської та винахідницької діяльності;
- 5) використання технічної інформації, що міститься в патентних документах;
- 6) складання програм для законодавців і працівників судової системи;
- 7) підвищення обізнаності в галузі охорони інтелектуальної власності на місцевих підприємствах [16, с. 31].

Однак, зазначають дослідники, незважаючи на привабливість перерахованих напрямків діяльності ВОІВ у країнах, що розвиваються, їх реалізація в дійсності є малоефективною і не вирішує проблеми збільшення значного розриву в рівнях використання світового потенціалу інтелектуальної власності між обмеженою кількістю технологічно розвинених країн та іншими країнами світу [16, с. 32]. У технологічно розвинених країнах 80–95% приросту ВВП припадає на частку нових знань, втілених у техніці і технологіях. Об'єм світової торгівлі ліцензіями на об'єкти інтелектуальної власності щорічно зростає на 12%, а обсяги експорту наукомісткої продукції приносять, в середньому, США близько 700 млрд. дол. США, Німеччині – 500 млрд. дол. США, Японії – 400 млрд. дол. США [17, с. 12].

На думку Н.О. Любенюк, у світовому економічному просторі «... спостерігається боротьба за зміну структури товарних ринків, яка є однією з найважливіших складових конкурентоспроможності підприємства в сучасних умовах.... Як основний інструмент впливу на ринок компанії-монополісти використовують свої виключні права у вигляді інтелектуальної власності. При цьому виключні права, які виникають за наявності великих портфелів об'єктів

інтелектуальної власності і які можна ідентифікувати з монопольними правами, протиставляються антимонопольному законодавству. Відбувається активний процес концентрації інтелектуальної власності в портфелях західних транснаціональних корпорацій. Світові лідери з виробництва товарів та надання послуг отримують щорічно до 1000 і більше патентів у рік, нарощуючи таким чином свої нематеріальні активи. Вони концентрують у своїх руках фінансові ресурси і спрямовують їх на створення і подальший розвиток доступних лише їм наукових технологій» [18, с. 36-37].

Активізація зазначених процесів пов'язана із швидким старінням (фізично і морально) основної частини необоротних активів, натомість об'єкти інтелектуальної власності можна багаторазово використовувати без додаткових вкладень, як на власному виробництві, так і передавати права на їх використання відповідно до ліцензійних угод [10, с. 23]. Крім того останнім часом значно зростає ефективність використання товарних знаків, фірмових найменувань, промислових зразків та інших особливих об'єктів інтелектуальної власності. Володіння подібними об'єктами інтелектуальної власності надає суттєві переваги у ділових переговорах для будь-якого підприємства, оскільки сьогодні вартість відомих торгівельних брендів можна вимірювати сотнями мільйонів доларів США [19, с. 28].

Вітчизняні науковці та виробники займають, на думку дослідників, пасивну позицію в процесах формування та використання інтелектуальної власності, що призводить до втрати значних секторів патентного ринку, і, відповідно, до суттєвих втрат коштів на товарних ринках [18, с. 37]. Потрібно констатувати, що, незважаючи на участь України у міжнародних проектах, більшість вітчизняних підприємств, на жаль, практично не приймає активної участі у процесах формування інтелектуальної власності. Проблема, на наш погляд, полягає у практичній відсутності державної підтримки процесів формування інтелектуальної власності та стимулювання інноваційної активності підприємств.

Як справедливо зазначає І. Беззуб, «... Україна повинна перейняти корисний досвід державної підтримки інноваційних підприємств розвинутих країн, які постійно лідирують у міжнародних рейтингах. Слід звернути увагу на досвід США, Німеччини, Великої Британії. Така підтримка в цих країнах полягає у створенні інноваційних і страхових фондів з пайовою участю держави, у видачі грантів на наукові дослідження, у прямому державному субсидюванні військових й аерокосмічних розробок і стимулюванні впровадження отриманих результатів у цивільних галузях. Наприклад, у Канаді уряд ініціював Програму сприяння промисловим дослідженням IRAP (Industrial Research Assistance Program), у межах якої реалізується стратегія стимулювання малих інноваційних підприємств і забезпечується їх доступ до інформації, ресурсів, фінансування, щоб вони могли комерціалізувати результати своїх розробок. У Швеції підтримка технологічних фірм здійснюється через Шведський фонд промислового розвитку IDF (Swedish Industrial Development Fund). Він здійснює кредитування й прямі інвестиції в малі фірми, продукція яких належить до пріоритетних сфер інтелектуально-технологічного розвитку» [15].

В таблиці 1 наведені основні напрямки державної підтримки регулювання сфери інтелектуальної власності у розвинених країнах світу.

Таблиця 1 - Напрямки державного регулювання сфери інтелектуальної власності в країнах-лідерах [20, с. 68]

Заходи	Інструменти	Країни
1	2	3
Удосконалення державної фінансової підтримки наукових досліджень	Державне кредитування, державні гарантії на одержання банківських кредитів, податкові пільги, прискорена амортизація, експортно-імпортні квоти на підтримку національного наукомісткого продукту та ін.	США, Італія, Бельгія, Англія, Швеція, Канада

1	2	3
Стимулювання приватних інвестицій	Створення патентних та венчурних компаній	Швеція, США
Підтримка національних виробників інновацій	Програма розвитку національних брендів, підтримка малого та середнього інноваційного бізнесу	США, ЄС
Відбір високорентабельних інновацій для комерціалізації	Відбір та розробка механізму інноваційного посередництва між розробниками інновацій та бізнесом	США, ЄС
Стимулювання діяльності НДІ	Розвиток системи кластерних наукових об'єднань, системи технопарків	ЄС
Інтеграція державної інноваційної політики з державною промисловою політикою	Створення та розвиток нових холдингових компаній. Державна підтримка обміну персоналом, розвиток приватно-державної співпраці	Німеччина Австралія
Стимулювання участі науковців у трансфері інновацій	Право володіння акціями компаній, що створюються за умови збереження статусу науковця в державних НДІ протягом 6-ти років. Право науковців займатися підприємництвом	Німеччина, Італія, Франція

Аналіз таблиці показує, що розвинені країни застосовують різноманітні методи державної підтримки інноваційної сфери, що позитивно впливає на процеси формування інтелектуальної власності.

Висновки. Формування та використання інтелектуальної власності є важливим напрямком ефективної діяльності сучасного підприємства. Та сьогодні, на жаль, на вітчизняних підприємствах практично відсутня результативна інноваційна діяльність, спрямована, у тому числі, на формування інтелектуальної власності. Для її активізації необхідна суттєва державна підтримка зазначених процесів, заснована на використанні зарубіжного досвіду

сприяння розвитку інтелектуальної власності у економічно та технологічно розвинених країнах.

Перелік посилань

1. *Cohen W.M. R&D Spillovers, Patents and the Incentives to Innovate in Japan and the United States / W.M. Cohen, A. Goto, A. Nagata, R.R. Nelson, J. P. Walsh // Research Policy. – 2002. – № 31. – P. 1349-1367*
2. *Intellectual Asset Strategy at NEC: Integration of Business Strategy and Open Innovation [Electronic resource] / B Hirosaki // presentation at EPO-OECD-BMWA International Conference on Intellectual Property as an Economic Asset: Key Issues in Valuation and Exploitation, 30 June-1 July 2005, Berlin. - Mode of access: www.oecd.org/sti/ipr.*
3. *Landes W. M. The economic structure of intellectual property law / William M. Landes, Richard A. Posner. – The Belknap Press of Harvard University Press: Cambridge, Massachusetts and London, England. - 2003 – 449 p.*
4. *Sullivan Patrick H. Value-driven Intellectual Capital; How to convert Intangible Corporate Assets into Market Value. Wiley. – 2000. - Page 238–244.*
5. *Вачевський М. В. Джерела патентної документації та патентних описів до об'єктів інтелектуальної власності / М. В. Вачевський // Актуальні проблеми економіки. - 2004. - № 8(38). - С. 105-114.*
6. *Кендюхов О. В. Ефективне управління інтелектуальним капіталом: монографія / О. В. Кендюхов. – Донецьк : ДонУЕП, 2008. – 363 с.*
7. *Манжура О.В. Інтелектуальна власність та її суперечності в постіндустріальній економіці / О.В. Манжура // Економіка: проблеми теорії та практики: Зб. наук. пр. – Випуск 247. Том VI. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2009 – 1420 с.*
8. *Федулова Л. Стратегія управління інтелектуальною власністю в умовах інноваційної економіки / Л. Федулова [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.personal.in.ua/article.php?ida=399>*
9. *Ковалев М. Интеллектуальная собственность в экономике / М. Ковалев // Экономист.– 2003.– № 1. – С. 37–44.*

10. Морозов О., Маргащук С. Роль об'єктів інтелектуальної власності у конкурентоздатності виробництва / О. Морозов, С. Маргащук // *Інтелектуальна власність.* – 2008. – №4. – С. 22–26.
11. Мунтіян В. Захист інтелектуального потенціалу – стратегія розвитку України / В. Мунтіян // *Інтелектуальна власність.* – 2007. – №4. – С. 11–14.
12. Рач В., Чугуєвець С. Інтелектуальна власність як базове поняття нової економіки / В. Рач, С. Чугуєвець // *Інтелектуальна власність.* – 2003. – №6. – С. 39–42.
13. Салфетник Т. Захист прав у сфері інтелектуальної власності / Т. Салфетник // *Інтелектуальна власність.* – 2002. – №2–3. – С. 24–26.
14. Семиноженко В.П. Інтелектуальна економіка: майбутнє України / В.П. Семиноженко // *Проблеми науки.* – 2001. – №6. – С. 2–6.
15. Беззуб І. Національна стратегія розвитку сфери інтелектуальної власності: оцінки експертів / І. Беззуб [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=596:intelektualna-vlasnist&catid=8&Itemid=350
16. Мухонад В. И. Коммерциализация интеллектуальной собственности / В. И. Мухонад. — М.: Магистр: ИНФРА. — М. - 2010. — 512 с.
17. Федулова Л. Нова роль інтелектуальної власності / Л. Федулова // *Інтелектуальна власність.* – 2008. – №4. – С. 10–19.
18. Любенюк Н.О. Інтелектуальна власність та її роль у сучасних умовах господарювання / Н.О. Любенюк // *Актуальні проблеми економіки.* – 2009. - № 9 (98). – с.33-38.
19. Красовська А., Бернадська І. Сучасні тенденції економічного розвитку і охорона прав інтелектуальної власності / А. Красовська, І. Бернадська // *Інтелектуальна власність.* – 2002. – №2–3. – С. 27–29.
20. Прохоров А. Н. Зарубежный опыт построения процесса коммерциализации интеллектуальной собственности / А. Н. Прохоров // *Вестник Тюменского гос. ун-та.* – 2011. – № 11. – С. 66–70.